

Jezičnometodički predlošci u nastavi hrvatskoga jezika

Marčeta, Vanja

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:425614>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-24**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE**

**VANJA MARČETA
DIPLOMSKI RAD**

**JEZIČNOMETODIČKI PREDLOŠCI U
NASTAVI HRVATSKOGA JEZIKA**

Zagreb, srpanj 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Zagreb)

PREDMET: METODIKA HRVATSKOGA JEZIKA

DIPLOMSKI RAD

IME I PREZIME PRISTUPNIKA: VANJA MARČETA
TEMA: JEZIČNOMETODIČKI PREDLOŠCI U NASTAVI
HRVATSKOGA JEZIKA

MENTOR: DR. SC. MARTINA KOLAR BILLEGE

SUMENTOR: DOC. DR. SC. VESNA BUDINSKI

Zagreb, srpanj 2018.

Sadržaj

Sažetak	1
Summary	1
1. Uvod.....	2
2. Nastava Hrvatskoga jezika.....	3
2. 1. Područja nastavnog predmeta Hrvatski jezik.....	3
2. 1. 1. Jezično izražavanje	4
2. 1. 2. Književnost	4
2. 1. 3. Hrvatski jezik u užem smislu.....	5
3. Izvori znanja u nastavi	7
3. 1. Udžbenik Hrvatskoga jezika	8
3. 2. Internet	10
4. Načela nastave Hrvatskoga jezika u osnovnoj i srednjoj školi	11
4. 1. Načelo znanstvenosti	12
4. 2. Načelo stvaralaštva	13
4. 3. Načelo teksta.....	13
4. 4. Načelo sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti	15
4. 5. Načelo primjerenosti i akceleracije.....	16
5. Metodički tekstovi	16
5. 1. Metodički predložak	16
5. 2. Metodički instrumentarij.....	17
5. 3. Metodički priručnik	17
5. 4. Metodički esej.....	18
5. 5. Znanstveni rad.....	18
6. Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika	18
6. 1. Znanstveni funkcionalni stil.....	19
6. 2. Administrativno-poslovni funkcionalni stil	20
6. 3. Novinarsko-publicistički funkcionalni stil.....	20
6. 4. Razgovorni funkcionalni stil.....	21
6. 5. Književnoumjetnički funkcionalni stil.....	22
7. Književno-umjetnički tekst kao jezičnometodički predložak u nastavi jezika (niječnice ne i ni)	22
8. 1. primjer: Posebno strukturiran jezičnometodički predložak kao jezičnometodički predložak u nastavi jezika (skupovi ije/je/e/i).....	27

8. 2. primjer: Posebno strukturiran jezičnometodički predložak kao jezičnometodički predložak u nastavi jezika (veliko početno slovo)	31
9. Zaključak.....	35
10. Literatura.....	37
11. Prilozi.....	38
12. IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	39

Sažetak

Jezičnometodički predlošci u nastavi Hrvatskoga jezika

Nastavni predmet Hrvatski jezik sastoji se od nastavnih područja početnog čitanja i pisanja, hrvatskog jezika u užem smislu, jezičnog izražavanja, književnosti i medijske kulture. Tekstove kojima se koristimo u sklopu nastave Hrvatskoga jezika nazivamo jezičnometodičkim predlošcima. Didaktički osmišljeni i usustavljeni tekstovi polazište su za spoznavanje književnoumjetničkih, ali i jezičnih nastavnih sadržaja. Stoga će se za svaki od ovih područja koristiti i različita vrsta izvora znanja, odnosno konkretnije, metodičkog predloška. U nastavi književnosti govorimo o pjesmi, dramskom tekstu, tekstu u prozi ili esejističkom tekstu. U nastavi jezika koristit ćemo se pogodnim književnim tekstom, ali također može biti riječ i o posebno napisanom tekstu ili didaktičkom stripu koji je zasićen pojavom koja se usvaja. U nastavi medijske kulture, metodički će predložak biti neko medijsko djelo (kazališna predstava, televizijska ili radio emisija, film itd.)

Ključne riječi: Hrvatski jezik, metodički predložak, jezičnometodički predložak

Summary

Lingual-didactic templates in croatian language teaching

Croatian language as school subject consists of several teaching areas: initial reading and writing, the Croatian language in the narrow sense, language expression, literature and media culture. The texts we use in the teaching of the Croatian language are called lingual-didactic templates. Didactically designed and arranged texts are the starting point for learning, both literary and language teaching contents. Therefore, for each of these areas, different types of knowledge sources (a methodical templates) will be used. In the teaching of literature we talk about poetry, dramatic text, prose text, or essayist text. In language teaching, we will use appropriate literary text, but it may also be a specially written text or didactic strip that is saturated with the phenomenon that is being learned. In the teaching of media culture, didactic template will be some media work (theater play, television or radio show, movie, etc.)

Key words: Croatian language, didactic template, lingual-didactic template

1. Uvod

Najopsežnijim predmetom osnovnoškolskoga obrazovanja smatramo hrvatski jezik. „Nastava hrvatskoga jezika najuže je povezana sa svim ostalim predmetnim područjima jer se sva nastavna komunikacija ostvaruje hrvatskim jezikom.“ (MZOS, 2006, str. 25)

Postoje određena načela na temelju kojih se uspostavlja nastavni sustav hrvatskoga jezika kao nastavnog predmeta. Poneka načela naglasak stavljaju na pedagoške pristupe učenju, a poneka na znanstvene. U nastavi Hrvatskoga jezika valja uzeti u obzir i jezikoslovnu narav toga predmeta.

Težak (1996) navodi kako je sam hrvatski jezik u svim svojim pojavnostima i funkcijama zapravo najbitniji izvor nastave Hrvatskoga jezika. Može se pojaviti u različitim, kako govornim, tako i pisanim oblicima, a prenosi se na različite načine, odnosno sadržan je u neizmjernom obilju tekstova. Osim hrvatskoga jezika kao izvora nastave, oni „opipljiviji“ odnosno pisani izvori jesu u prvom redu udžbenici te sve što oni sadrže, zatim ostali priručnici, stručna literatura itd. Na satima Hrvatskoga jezika su najčešći izvor znanja metodički predlošci sadržani u udžbenicima.

Je li baš uvijek književnoumjetnički tekst pogodan tekst za usvajanje nastavnog sadržaja? Složit ćemo se da književnoumjetnički tekstovi uglavnom prevladavaju u današnjim školskim udžbenicima, no nerijetka je pojava da se učitelji odnosno nastavnici odlučuju i za izbornu literaturu jer ne smatraju uvijek da je pojedini tekst primjeren da bude i jezičnometodički predložak. Dakako, udžbenik nikada nije bio, niti bi trebao biti, jedini izvor znanja u nastavi Hrvatskoga jezika te je poželjno koristiti se i drugom literaturom, no ako učenicima možemo određeni nastavni sadržaj zornije prikazati vlastitim, odnosno posebno pisanim jezočnometodičkim predloškom, zašto ne pokušati?

Koristeći se metodičkim predloškom učenici se za vrijeme sata aktivno uključuju u jezične djelatnosti (čitanja, pisanja, slušanja i govorenja). Te proširuju svoj fond riječi usvajajući, kako nove riječi, tako i znanje kako ih kasnije primijeniti u komunikacijskim situacijama.

2. Nastava Hrvatskoga jezika

Kako Težak (1996) navodi, nastava Hrvatskoga jezika prvenstveno naglašava važnost prakse, a obuhvaća školsku organizaciju poučavanja, dok se teorija nastave Hrvatskoga jezika usredotočava samo na znanost, a naglasak na praktičnoj djelatnosti ostaje nedovoljan. „Teorija se po etimologiji veže za gledanje (grč. Theorein = gledati, motriti, vidjeti, razgledati, prosuđivati) te znači: logičko uopćavanje iskustva, bilo koji nauk ili znanost uopće.“ (Težak, 1996, str. 10). Stoga treba zaključiti da teorija mora biti osnovno polazište nastave, no praksa ne smije izostati. „Ovdje se i te kako mogu primijeniti poznati latinski aforizmi: Praxis sine theoria caecus in via. Theoria sine praxi, rota sine axi. (Praksa bez teorije – slijepac na cesti. Teorija bez prakse – kotač bez osovine.) (Težak, 1996, str. 10). Načini poučavanja i provođenja iste ovisit će, kako o učenicima, tako i o primjerenosti nastavnog sadržaja (prema dobi, kognitivnoj zrelosti itd.)

Također, prema mišljenju Težaka (Nemeth-Jajić, 2007 u: Težak, 1980), tri su osnovne zadaće nastave Hrvatskoga jezika, a sastoje se od učenikova razvijanja vlastita mišljenja, stjecanja osnovne jezikoslovne obrazovanosti kao elementa opće kulture, te osposobljavanja učenika za pravilno pisanje i govorenje standardnoga jezika. Smatra da se ove tri zadaće mogu ostvariti kroz funkcionalnu nastavu gramatike.

2. 1. Područja nastavnog predmeta Hrvatski jezik

Nastavni predmet Hrvatski jezik sastoji se od pet nastavnih područja, a ona su: početno čitanje i pisanje (samo u prvome razredu osnovne škole), hrvatski jezik u užem smislu, jezično izražavanje, književnost i medijska kultura.

Pri učenju početnoga čitanja i pisanja učenici razvijaju kompetencije koje su preduvjet za kasnije praktično, ali i kreativno korištenje jezikom. Osnovna je zadaća ovoga područja da učenici usvoje čitanje i pisanje hrvatskoga latiničnog pisma.

Hrvatski jezik u užem smislu zapravo se odnosi na gramatiku, pravopis te pravogovor standardnog hrvatskog jezika.

Kako Bežen, Budinski i Kolar Billege (2012) navode, u području jezičnog izražavanja naglasak je na primjeni jezičnih znanja i vještina u svakodnevnom pismenom i usmenom govoru, odnosno, razvijaju se jezične djelatnosti, a one su govorenje, čitanje, pisanje i slušanje.

„Sadržaji književnosti uvode učenike u umjetničku književnost, koja razvija odnos prema umjetnosti pjesničkog jezika i vrednovanju kvalitete književnih djela.“ (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012, str. 10)

Što se medijske kulture tiče, ovo je najraznovrsnije područje nastavnoga predmeta Hrvatski jezik. Najveći je naglasak na kazalištu i filmu, no to ne znači da su televizija, radio ili tiskani mediji „zakinuti“.

2. 1. 1. Jezično izražavanje

Osim što se u ovome području, kao što je već rečeno, razvijaju jezične djelatnosti govorenja, slušanja, čitanja i pisanja, te se primjenjuju jezična znanja u svakodnevnom usmenom i pismenom govoru, uče se i praktični oblici jezika poput prepričavanja, izvještavanja, opisivanja itd. Također, učenici uvježbavaju korištenje funkcionalnih stilova, a prije toga njihovo razlikovanje (znanstveni funkcionalni stil, administrativno-poslovni funkcionalni stil, novinarsko-publicistički stil, književnoumjetnički (beletristički) funkcionalni stil i razgovorni funkcionalni stil.

Matična disciplina ovoga područja jest stilistika (bavi se proučavanjem jezičnih sredstava, izražajnih postupaka te stila uopće, te pripada znanosti o književnosti), no osim stilistike valja spomenuti i psiholingvistiku te druge jezikoslovne discipline.

2. 1. 2. Književnost

„Metodika razlikuje književnost kao područje stvaralaštva i znanost o književnosti koja istražuje to stvaralaštvo.“ (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012, str. 10) Književna djela s kojima bi se učenici trebali upoznati tijekom školovanja predviđena su nastavnim programom, a propisana su u obliku, kako obvezne tako i izborne lektire.

Matična je znanost ovoga područja znanost o književnosti, a njome su određeni književnoteorijski pojmovi koje učenici trebaju usvojiti. Znanost o književnosti dijelimo na tri discipline, a one su književna kritika, povijest književnosti i teorija književnosti. Ove su discipline u programu nastave književnosti važne na svim stupnjevima obrazovanja učenika.

2. 1. 3. Hrvatski jezik u užem smislu

Već je navedeno da kada je riječ o hrvatskomu jeziku u užem smislu, u nastavnom predmetu Hrvatski jezik zapravo govorimo o području gramatike odnosno slovnice, pravopisa i pravogovora. „Gramatika je zajednički naziv za više relativno neovisnih jezikoslovnih disciplina: fonologiju, morfologiju, tvorbu riječi, sintaksu i leksikologiju, a sve te discipline svojim sadržajima sudjeluju u programu hrvatskoga jezika.“ (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012, str. 10) Osim tema iz ovih područja, moguće su i teme iz područja povijesti jezika te dijalektologije. Unatoč tome što možemo reći da je lingvistika odnosno jezikoslovlje matična znanost ovih područja, ispravnije je reći da su područja gramatike tj. slovnice, pravopisa i pravogovora matična područja, budući da je lingvistika nadređena znanost mnogo više područja od onih s kojima se susrećemo u osnovnoj školi.

S obzirom na to da je u ovome radu riječ o jezičnometodičkom predlošku, odnosno o predlošku potrebnom za izvođenje sata iz područja jezika, nadalje će, prema Beženu (2008), biti prikazana struktura nastavne jedinice u učenju jezika.

Struktura nastavne jedinice u učenju jezika (slovnice/gramatike)

Nastavne etape	Nastavne situacije
Priprema	<ul style="list-style-type: none"> • Motivacija • Osvježavanje potrebnog predznanja • Najava obrazovne zadaće • Priprava polaznog teksta
Rad na polaznom tekstu	<ul style="list-style-type: none"> • Čitanje polaznog teksta • Interpretacija polaznog teksta

Zapažanje novih jezičnih činjenica	<ul style="list-style-type: none"> • Uočavanje novih jezičnih činjenica • Razlikovanje novih jezičnih činjenica od poznatih
Otkrivanje obilježja novih jezičnih činjenica	<ul style="list-style-type: none"> • Prvi primjer • Drugi primjer • Treći primjer itd.
Uopćavanje spoznaja o novim jezičnim činjenicama	<ul style="list-style-type: none"> • Sažimanje stečenih spoznaja (sinteza) • Izvođenje elemenata za pravila • Definiranje pojma • Uspostavljanje paradigme
Vježbe (utvrđivanje znanja) i ponavljanje	<ul style="list-style-type: none"> • Utvrđivanje teorijskog znanja (pojmovna) • Praktične vježbe
Provjera stečenog znanja	<ul style="list-style-type: none"> • Prvi zadatak • Drugi zadatak • Treći zadatak itd.
Upute za učenje i domaća zadaća	<ul style="list-style-type: none"> • Upute za učenje • Domaća zadaća (nije obvezna)

Tablica 1 (Bežen, 2008, str. 313/314)

Noviji, odnosno suvremeniji prikaz strukture nastavne jedinice u učenju jezika prikazuju Bežen, Budinski i Kolar Billege (2012), a sastoji se od ovih etapa:

- Priprema/motivacijski uvod
- Rad na jezičnometodičkom predlošku
- Najava sadržaja nastavne jedinice
- Upoznavanje jezične pojave u kontekstu
- Vježbanje
- Ponavljanje i utvrđivanje
- Vrijednovanje učenikovih postignuća
- Pravopisna sekvenca za globalno pamćenje

3. Izvori znanja u nastavi

„Nastavni izvori su izvori znanja za pouku po nekom programu odnosno u nastavnom predmetu.“ (Bežen, 2008, str. 289) Za svaki predmet postoje određeni izvori znanja primjenjivi u nastavnoj praksi i učenju. Svi su izvori znanja u nastavi određeni predmetom u kojemu su primjenjivi odnosno određeni su predviđenim nastavnim programom. Baš zbog tog razloga ne možemo ih sažeti niti u pojam nastavnih sredstava, niti u pojam nastavnih medija. Postoji razdioba izvora znanja na pedagoške i edukološke u jednom redu, te metodičke u drugome.

Prema Beženu (2008), u metodičkom smislu izvore znanja možemo podijeliti na primarne i sekundarne, te na temeljne i pomoćne.

Primarni su izvori znanja izvorna djela još uvijek nepodvrgnuta metodičkom, odnosno didaktičkom transferu prema zahtjevima nastavnog programa. „U nastavi hrvatskoga jezika to su npr. izvorna književna djela, filmovi, kazališne predstave te izvorne književno-znanstvene, jezikoslovne, filmološke, teatrološke i druge studije odnosno sadržaji različitih oblika terenske nastave.“ (Bežen, 2008, str. 289)

Kada je o sekundarnim izvorima riječ, oni su djela podvrgnuta postupku didaktičkoga prijenosa iz izvornih djela u djela prilagođena za nastavu, te školski priručnici i udžbenici.

Temeljni i pomoćni izvori znanja ovise o tome koliko će se često koji izvor koristiti za vrijeme nastavnoga procesa. Primjerice udžbenici i priručnici, te sam učitelj odnosno njegova živa riječ, češće će se koristiti u nastavnom procesu nego neki časopis ili radijska emisija, pa ih iz tog razloga smatramo temeljnim izvorima. A već spomenuti časopis ili radijska emisija, te novine, popularno-znanstvene knjige ili pojedini računalni izvori smatrat će se pomoćnim izvorima znanja. Bežen (2008) smatra da se računalnim programima sve više počinje koristiti u provođenju nastave te samim tim postaju temeljnim izvorima znanja.

Važno je i spomenuti podjelu izvora znanja s obzirom na pripadnost pojedinom mediju odnosno s obzirom na tehnološku osnovu. Pa tako, prema Beženu (2008), ali i prema Težaku (1996) (uz manja razilaženja), ističemo četiri skupine medija. U prvu skupinu ubrajamo živu riječ učitelja, učenika ili drugih sudionika nastavnog procesa, a koji priopćuju informacije namijenjene učenju. U drugu ćemo

skupinu svrstati pisanu riječ odnosno rukopisni tekst (izvori pisani rukom). Treća su skupina tiskani mediji, a to su knjige, novine, nastavni listovi, plakati, letci, časopisi itd. Posljednja, četvrta skupina jesu elektronički mediji, a to su filmovi, televizija, radio, računalo itd.)

Ukoliko bismo znanje ograničili samo na udžbenike, odnosno na sadržaje koje nastavnik prvenstveno poznaje, a potom i izlaže, u današnjim okolnostima takva bi se vrst poučavanja mogla smatrati nadasve ograničavajućom. Svaki je nastavnik osobnim iskustvom, sposobnošću i mišljenjem predodređen imati vlastitu granicu u „podržavanju“ određene količine znanja. Uz to se svakako nadovezuje i njegova spremnost da traži nove spoznaje o sadržajima o kojima poučava. Isto tako, poput nastavnika, i udžbenik nudi samo jedan oblik stvarnosti odnosno mišljenja, što ne mora nužno značiti da je i jedini.

3. 1. Udžbenik Hrvatskoga jezika

Kako Bežen navodi: „Udžbenici su toliko značajni izvori znanja da se njihova izrada i uporaba u obrazovnom sustavu u mnogim zemljama, među kojima je i Hrvatska, određuje posebnim zakonom.“ (Bežen, 2008, str. 291) Zakon o udžbenicima koji je trenutno na snazi jest zakon posljednji puta donesen 2010. godine, a pod nazivom Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu. Osim ovoga zakona, problematika udžbenika regulirana je i udžbeničkim standardom kojime se, kao što mu sam naziv i govori, preciznije ustanovljuju standardi i zahtjevi na temelju kojih svaki udžbenik treba biti pisan, ne bi li u školama mogao biti odobren za upotrebu. Prema zakonu, udžbenički standard jest:

„podzakonski akt koji donosi ministar nadležan za obrazovanje (u daljnjem tekstu: ministar) kojim se utvrđuju znanstveni, pedagoški, psihološki, didaktičko-metodički, etički, jezični, likovno-grafički i tehnički zahtjevi i standardi za izradu udžbenika i dopunskih nastavnih sredstava kao vrsta i oblik, odnosno oblici u kojima udžbenici i dopunska nastavna sredstva mogu biti izdana (tiskano izdanje, elektronički oblik ili komplet viševrstne građe).,,

(Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, Narodne novine br. 27/2010, članak 2)

Udžbenik se zakonom određuje kao:

„nastavno sredstvo namijenjeno višegodišnjoj uporabi, usklađeno s Udžbeničkim standardom, koje se objavljuje u obliku knjige, a može imati i drugu vrstu i oblik ako je tako propisano Udžbeničkim standardom, a služi učenicima kao jedan od izvora znanja za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva utvrđenih nacionalnim i predmetnim kurikulumom.“

(Zakon o udžbenicima za osnovnu i srednju školu, Narodne novine br. 27/2010, članak 2)

Osim udžbeničkog standarda i udžbenika, zakonom su definirani i:

- dodatak udžbeniku,
- dopunsko nastavno sredstvo,
 - radna bilježnica, odnosno vježbenica,
 - zbirka zadataka,
 - geografski atlas,
 - povijesni atlas,
- pomoćna nastavna sredstva,
- nakladnik,
- manjinski nakladnik,
- pravilnik o obveznim udžbenicima i pripadajućim dopunskim nastavnim sredstvima,
- nacionalni i predmetni kurikulum,
- popis udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava,
- katalog obveznih udžbenika i pripadajućih dopunskih nastavnih sredstava.

U ovo suvremeno doba, a posebice nakon prihvaćanja sve češćeg korištenja tehnologije na satima, ne samo nastave Hrvatskoga jezika već i ostalih nastavnih predmeta, polako se dovodi u pitanje važnost, odnosno učestalost korištenja udžbenika kao nastavnog sredstva tj. izvora znanja. No unatoč tome, njegovo korištenje još uvijek nije zauzelo rubno mjesto u nastavnoj praksi. Njegova je važnost, posebice u jezičnim predmetima, vrlo naglašena. Didaktički osmišljeni i usustavljeni tekstovi polazište su za spoznavanje književnoumjetničkih, ali i jezičnih nastavnih sadržaja.

Težak (1996) iznosi kao temeljno načelo da je udžbenik zapravo knjiga namijenjena učeniku, a tek onda nastavniku, te tako udžbenik kojega učenik ne može samostalno koristiti (bez pomoći roditelja ili nastavnika) ne ispunjava svoju svrhu. Samostalnost učenika pri korištenju udžbenika odnosi se na njegovo čitanje, odnosno čitanje tekstova (metodičkih predložaka) koji se u njemu nalaze, s razumijevanjem. Također podrazumijeva i shvaćanje svih komponenata određene udžbeničke jedinice. Udžbenička se jedinica ne sastoji samo od polaznog teksta uz pomoć kojega se uči, već i od metodičkog instrumentarija i metatekstova o kojima će naknadno biti riječ.

Ne bi li došlo do samostalnosti učenika pri korištenju udžbenikom, temeljna je okolnost da stručni sadržaji koji tvore udžbenički jezik i stil budu provjereni, te primjereni učenikovo dobi. Podrazumijeva se da je pisan hrvatskim standardnim jezikom, no nužno je da bude i prilagođen odnosno u skladu s razvojnim stupnjem učenika. Budući da ćemo se u radu najviše osvrnuti na jezik i stil sadržaja osnovnoškolskog stupnja, odnosno čak i pobliže rečeno, stupnja razredne nastave, imperativ je da taj jezik i stil budu nadasve jasni i jednostavni, te učenicima razumljivi odnosno čitki.

3. 2. Internet

Internet kojemu je sinonim i globalna mreža, trenutno je dostupan po cijelome svijetu. Njegova se dostupnost ne ograničava samo na znanstvene, gospodarske i druge javne i privatne ustanove, već je pristupačan i pojedincima koji u vlasništvu imaju osobno računalo, a osim njega u današnje vrijeme i smartphone odnosno sve ostale uređaje s mogućim pristupom internetu. Internet je vrlo brzo preuzeo mnoge funkcije koje su do sada imale, kako škole i knjižnice, tako i knjige odnosno udžbenici. „Osobito je značajan u procesu samoobrazovanja te izvršavanja projektnih i drugih skupnih i individualnih zadataka koje u školama učitelji zadaju učenicima.“ (Bežen, 2008, str. 293)

Osim što internet ima važnu ulogu u metodičkom osmišljavanju nastave (o kojemu god da je nastavnom predmetu riječ), vrlo je snažan izvor znanja odnosno različitih informacija.

4. Načela nastave Hrvatskoga jezika u osnovnoj i srednjoj školi

„Nastavna načela bilo kojega predmeta izvode se iz svrhe učenja tog predmeta, a to znači: iz njegove biti i osebnosti, iz učenikovih potreba i mogućnosti, iz temeljnih značajaka škole i iz okolnosti koje mogu bitno utjecati na nastavu.“ (Težak, 1996, str. 93).

Teorija i praksa nastave Hrvatskoga jezika Stjepka Težaka (1996) obuhvaća dvadeset i jedno načelo nastave Hrvatskoga jezika, a u radu će pobliže biti objašnjena, nama trenutno značajna, načela.

Načela nastave Hrvatskoga jezika prema Težaku (1996) jesu:

- načelo opće naobrazbe i stručne usmjerenosti,
- načelo znanstvenosti,
- načelo odgojnosti,
- načelo stvaralaštva,
- načelo književnog jezika,
- načelo zavičajnosti,
- načelo međuovisnosti nastavnih područja,
- načelo razlikovanja i povezivanja jezičnih razina,
- načelo obavijesne i estetske funkcionalnosti,
- načelo teksta,
- načelo sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti,
- načelo sadržajne kompetencije
- načelo prosudbe,
- načelo demokratičnosti,
- načelo sustavnosti i nesustavnosti,
- načelo ekonomičnosti i selektivnosti,
- načelo indukcije i dedukcije,
- načelo primjerenosti i akceleracije,
- načelo analize i sinteze,
- načelo zornosti te
- načelo zanimljivosti.

4. 1. Načelo znanstvenosti

„Nastava hrvatskoga jezika temelji se na znanstvenim postignućima nauka o hrvatskom jeziku i svih znanstvenih grana važnih za ovu nastavu: logike, komunikologije, informatike, lingvistike, psihologije, sociologije, pedagogije, estetike, povijesti, zemljopisa, nauka o književnosti, kazalištu i filmu i dr.“ (Težak, 1996, str. 94) Međutim, to što je nastava Hrvatskoga jezika temeljena na svim dosadašnjim postignućima nabrojanih znanstvenih grana, ne znači nužno da ih se treba slijepo držati, odnosno da proučavanje i poučavanje jezičnih pojava na satima Hrvatskoga jezika treba ići u preveliku širinu. Na znanstvene spoznaje i metode koje su ustanovljene i dogovorene treba se oslanjati i smatrati ih vodiljama u radu, te ih primjenjivati na onom stupnju obrazovanja na kojemu su i primjerene.

Dva su problema s kojima se nastavnici susreću kod primjene ovoga načela. Prvi se problem javlja kod nastojanja učitelja odnosno nastavnika da apstraktne pojmove konkretizira učenicima na najjednostavniji mogući način, što dovodi do prenaplašenog pojednostavlivanja odnosno, kako Težak (1996) navodi, do vulgarizacije, tj. „izdaje znanstvene istine“. Nije realno smatrati da pojednostaviti ne treba uopće, posebice u osnovnoj školi, a najviše u razrednoj nastavi, ali treba obratiti pozornost na koji će se način to učiniti te hoće li biti štetno za daljnje razumijevanje jezičnih zakona i pojava. Kao primjer možemo uzeti poučavanje o glagolima. Sasvim je prihvatljivo u nižim razredima osnovne škole, odnosno na samome početku susretanja s istima, učenicima reći da su to riječi koje označavaju što tko radi, te navesti nekoliko primjera (čitam, spavam, pjevam...), a tek kasnije ove primjere proširujemo definicijom te uvodimo i što se događa. Ovakav način poučavanja nije neispravan, samo nije u cijelosti, rekli bismo, „dovršen“.

Drugi je problem vezan za jezikoslovlje. Nastojanje da se „držimo“ modernoga doba odnosno da budemo ažurni po pitanju znanstvenih otkrića i najnovijih zaključaka ponekad dovodi do pretjerivanja. To što je nešto najnovije ne znači da je nužno i najbolje. U prosudbi trebamo li prihvatiti jezikoslovne novosti, ili one ipak nisu primjerene, nit vodilja trebaju nam biti učenikove mogućnosti odnosno potrebe. „Tako smo prihvatili metodu preoblike od Chomskoga jer nam se čini nadasve pogodnom za razumijevanje rečenice i razvijanje izražajnih mogućnosti, ali nismo prihvatili njegove postavke po kojima se rečenice tipa *Bezbojne zelene ideje spavaju bijesno.*, a tome dosljedno i dobar dio moderne

poezije, istiskuju iz jezičnog stvaralaštva.“ (Težak, 1996, str. 95) Nije ispravno nelogične rečenice smatrati nejezičnima pa ih stoga niti ne koristiti u nastavi odnosno poučavanju, a prihvaćati samo izraze koji se daju objasniti logičkim zakonitostima.

Stoga svakako valja poticati ažurnost kod provjere novih spoznaja, ali ne treba niti odbaciti stare, već pronaći i odabrati one koje su za učenika najprimjerenije.

4. 2. Načelo stvaralaštva

„Nastava hrvatskoga jezika mora biti stvaralačka kako za učenika tako i za nastavnika. Kad god je to moguće, učenik neka i sam istražuje i otkriva neke jezične pojave i zakonitosti, a nastavnik ga mora uvoditi u jezično stvaralaštvo. Svojim stvaralačkim postupcima učitelj je ujedno poticaj i uzor učenicima u njihovim stvaralačkim pokušajima.“ (Težak, 1996, str. 96) Tri su stupnja koja Težak (1996) navodi kao stupnjeve jezičnog stvaralaštva učenika. U prvome stupnju učenici za početak uočavaju, zatim razumiju te nakon toga apstrahiraju gramatičke pojave i njihovu primjenu u praksi na razini reprodukcije, npr. od imenica i glagola tvore smislene rečenice. U sljedećem stupnju od tih istih imenica i glagola također tvore rečenice, no ovoga puta u obliku pjesničkih slika, ili nečega složenijeg od same jednostavne neproširene rečenice. U trećem tj. posljednjem stupnju učenici primjenjuju dotad naučeno u neki stvaralački rad, primjerice priču, pjesmu i sl.

4. 3. Načelo teksta

„Tekst je izvor i uvir nastave hrvatskog jezika, što znači da ta nastava polazi od teksta i tekstu se vraća, jer joj je stvaranje uspješnih govorenih i pisanih tekstova napokon i svrha.“ (Težak, 1996, str. 100) Tekst je polazište promatranja, uočavanja, istraživanja, uvježbavanja i primjenjivanja bilo koje jezične pojave. Tekst služi kao jezičnometodički temelj bilo kakvog proučavanja i razmišljanja o jeziku, ili pak njegove primjene.

Tekstove kojima se koristimo u sklopu nastave Hrvatskoga jezika nazivamo jezičnometodičkim predlošcima. Oni nisu nužno pisani tekstovi, već mogu biti i govoreni iskazi. Stoga, jezičnometodički predložak može biti sve što učenik sluša odnosno čuje, čita, izgovara ili piše. Nije nužno da se na satima Hrvatskoga jezika služimo samo jezičnometodičkim predlošcima koje nalazimo u udžbenicima ili priručnicima. Izvor mogu biti i novine, časopisi, obvezna ili izborna lektira, sastavci učenika, televizijske ili radio-emisije, kazališne predstave, filmovi itd.

Nastavnik također ima slobodu i sam sastaviti jezičnometodički predložak prigodan odnosno primjeren onome što želi poučavati. Kako Težak (1996) smatra, vrlo je važno da jezičnometodički predložak kojega koristimo na satu bude:

Cjelovit	Tekst treba imati svoj početak i kraj, odnosno, ako je riječ o ulomku preuzetom iz određenog književnoumjetničkog teksta i sl., da taj početak i kraj ulomka budu smisleni, tj. da nisu „odsječeni“.
Zasićen	Tekst treba biti zasićen pojavom odnosno činjenicama koje taj sat poučavamo, ne bi li učenici mogli na temelju više konkretnih primjera doći do apstraktnijeg pojma odnosno definicije.
Prilagođen	Tekst treba biti primjeren učenicima odnosno njihovoj dobi i mogućnostima, ali i zadaćama nastavnog sata.
Prirodan	Tekst treba biti pravopisno, gramatički i stilski ispravno napisan te logičan.
Kratak	Tekst ne bi trebao zahtijevati previše vremena za čitanje, a nakon toga i pronalaženje jezičnih činjenica te provjeru razumijevanja pročitana.

Naposljetku, ova pravila dopuštaju i iznimke, odnosno ako je iz bilo kojeg razloga potrebno da tekst ne bude cjelovit, zasićen pojavom koja se uči, prilagođen učenicima i zadaćama nastave, prirodan ili kratak, moguće je korištenje i takvim tekstom.

4. 4. Načelo sadržajne, tekstovne i stilske raznovrsnosti

„Učenik mora upoznavati hrvatski jezik na raznovrsnim sadržajima, tekstovima i funkcionalnim stilovima.“ (Težak, 1996, str. 102) Književno-umjetnički tekstovi još uvijek imaju prevlast u njihovu korištenju na nastavi Hrvatskoga jezika nad ostalim, posebno pisanim tekstovima. No, nije nužno baš uvijek pružati im prednost. Književna djela pružaju pregršt sadržaja, ali nije uvijek jednostavan zadatak odabrati one sadržaje koji su učenicima bliski odnosno primjereni. Dva su razloga zbog kojih jezični izvori raznovrsnih sadržaja trebaju biti uvršteni u nastavu Hrvatskoga jezika. Prvi je razlog vezan uz obogaćivanje rječnika učenika, a drugi se odnosi na poticanje odnosno pobuđivanje interesa učenika za hrvatskim jezikom, a time i nastavom općenito. Nije dovoljno samo se koristiti raznovrsnim sadržajima, već je potrebno i korištenje različitim vrstama teksta, bilo da je riječ o usmenom ili pisanom obliku. To mogu biti pripovjedni, raspravljački, opisni, izlagački ili neka druga tekstovna vrsta. „Učenici se moraju iskušati u književnim vrstama (crtica, anegdota, priča, dijalog, esej, pjesma i dr.) iako se ne pripremaju za buduće književnike, a također u novinskim vrstama (vijest, izvješće, reportaža, intervju, članak i dr.) premda neće biti novinari.“ (Težak, 1996, str. 103) Također, nastavnik bi im trebao pružiti i priliku da uče kako pisati tekstove poput pisama, čestitki, potvrda, molbi, usmenih rasprava itd., jer sve su to tekstovi s kojima bi se mogli susresti, odnosno najčešće i budu, u svakidašnjim životnim situacijama. Ovakve će vježbe biti izrazito korisne za razvoj, ponajprije njihove jezične pismenosti, a potom i jezične kulture. Osim različitih sadržaja tj. vrsta teksta, ne treba zaboraviti potrebu za upoznavanjem učenika s raznovrsnim stilovima, kao što su znanstveni, administrativno-poslovni, književnoumjetnički, novinarsko-publicistički ili razgovorni stil.

Naposljetku Težak (1996) navodi kako bi se nastava Hrvatskoga jezika trebala „napajati“ i na pismenim, ali i na usmenim izvorima hrvatskoga jezika.

Ti izvori mogu biti:

- izvorna i prevedena književna djela
- popularnoznanstveni, znanstveni ili upravni tekstovi, tekstovi iz novina i dr.
- sastavci učenika ali i nastavnika
- stripovi

- televizijske i radijske emisije
- zvučne snimke (posebno stvoreni odnosno snimljeni jezičnometodički predlošci, ulomci kazališnih dijaloga, ulomci razgovora i govora itd.
- filmovi

4. 5. Načelo primjerenosti i akceleracije

„Nastava gramatike mora biti prilagođena svakom učeniku s obzirom na njegovu dob, jezičnu i socijalnu pripadnost, vrijeme i kraj u kojem živi, znanje, umnu razvijenost i specifične sposobnosti.“ (Težak, 1996, str. 107)

Postoje nastavni sadržaji koje učenici u pojedinim razredima, odnosno na pojedinom stupnju školovanja, trebaju usvojiti na svim razinama, a postoje i oni koje je dovoljno usvojiti samo na stupnju prepoznavanja. Osim navedenih nastavnih sadržaja, postoje i oni treći, odnosno sadržaji koje učenicima nema potrebe uopće spominjati na pojedinom stupnju obrazovanja, iako se njima možda i koriste. Ne bi li nastavnik bio uspješan u poštivanju ovoga načela, važno je da je dobro upoznat sa stupnjem razvoja, ne samo svojih učenika općenito, već svakog učenika ponaosob.

5. Metodički tekstovi

Metodički je metajezik metodička terminologija sastavljena od izraza koji služe za opisivanje metodičkih pojava. Bez metodičkog metajezika ne bi bilo niti metodičkog metateksta. „To je tekst namijenjen analizi izvora znanja radi učenja programskih (nastavnih) sadržaja, njihova tumačenja i objašnjavanja te ostvarivanja ciljeva učenja.“ (Bežen, 2008, str. 181) Metodika Hrvatskoga jezika obuhvaća pet temeljnih vrsta metodičkog metateksta, a one su metodički predložak, metodički instrumentarij, metodički priručnik, metodički esej i znanstveni rad.

5. 1. Metodički predložak

Analizom metodičkog predloška usvajaju se pojmovi propisani nastavnim programom te se postižu kognitivni ciljevi. Smatramo ga i izvornim tekstom. Kada je riječ o nastavi književnosti govorimo o pjesmi, dramskom tekstu, tekstu u prozi ili esejističkom tekstu. Učenici uz pomoć učitelja metodički predložak, odnosno bilo

koji spomenuti tekst, analiziraju, te na taj način ostvaruju neki programom predviđen zadatak. Primjerice, izdvojen je ulomak Sofoklove Antigone na temelju kojega se učenici susreću s pojmom tragedije, ili na nekome drugom predlošku usvajaju pojam pripovijetke, književne kritike, lirske pjesme itd. Ako je riječ o nastavi lektire koristit ćemo se cjelovitim izvornim djelom. No, izvorno ćemo djelo koristiti i ako je u obliku pjesme ili neke kratke pripovijetke. Međutim, bilo kakvom prilagodbom toga teksta (povezivanjem njegovih dijelova ili skraćivanjem istih) on poprima značenje metateksta. U nastavi jezika koristit ćemo se pogodnim književnim tekstom, ali također može biti riječ i o posebno napisanom tekstu ili didaktičkom stripu koji je zasićen pojavom koja se usvaja. Kada je riječ o nastavi medijske kulture, metodički će predložak biti neko medijsko djelo (kazališna predstava, televizijska ili radio emisija, film itd.)

5. 2. Metodički instrumentarij

Uz metodički predložak kao vrstu metodičkog metateksta susrećemo se i s metodičkim instrumentarijem. Osim u udžbenicima, pronaći ćemo ga i u drugim, za učenje namijenjenim, izvorima. Kod analize metodičkog predloška metodički će instrumentarij usmjeravati učitelja i/ili učenika do usvajanja određenog pojma odnosno pojave koja se uči. Može sadržavati dodatne zadatke za učenike, bilo da je riječ o darovitim učenicima ili onima s teškoćama u razvoju, zatim zadatke za samostalan rad učenika te pitanja za zajedničku analizu predloška na nastavnom satu. Također, njegov dio mogu biti i životopisi autora ili misaone karte.

5. 3. Metodički priručnik

Još jedna vrsta metodičkog metateksta jest metodički priručnik. Njime će se uglavnom koristiti učitelji, a sadrži već gotove pripreve, podsjetnike, upute i izvedbene nastavne programe. Služi kao pomoć učiteljima pri korištenju metodičkih metoda, model, ili pak pojedinog udžbenika. Njima se najčešće tumači primjena metodičkog instrumentarija ili metodički predložak. Bežen (2008) navodi da je metodički priručnik zapravo metodička interpretacija udžbenika, a pišu ga iskusni praktični i teoretski metodičari. Stručne upute koje priručnici sadrže uvelike pomažu učiteljima kod pisanja priprava za nastavne sate.

5. 4. Metodički esej

Uz metodički predložak, instrumentarij i priručnik važno je spomenuti i metodički esej. Drugi mu je naziv metodička stručna kritika. Može biti u obliku istraživačkog ili analitičkog rada obuhvaćajući određeno metodičko pitanje. Usmjerenje mu može biti kritičko ili pak instruktivno, a u glavnom se piše spajanjem praktičnih iskustva i metodičke teorije.

5. 5. Znanstveni rad

Posljednja vrsta metodičkog metateksta jest znanstveni rad, a smatramo ga, kako Bežen (2008) navodi, najvišom teorijskom razinom metodičkog metajezika. Tri su oblika znanstvenoga rada, a mogu biti pregledni rad, prethodno priopćenje i izvorni znanstveni rad. Oblik će rada ovisiti o postignutim istraživačkim rezultatima te opsegu i dubini zahvaćanja problema. Stručni rad predstavlja najniži nivo ove raščlambe jer se sastoji od stručnih objašnjenja nepotkrijepljenih dubljim istraživanjima. Najučestaliji oblik metodičkog metateksta jesu udžbenici, a najčešće ih ubrajamo u stručne radove.

6. Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika

Josip Silić (2006) hrvatski jezik razlikuje kao književni jezik, kao jezik hrvatske književnosti, kao sustav i kao standardni jezik. Za jezik kao sustav navodi da podliježe lingvističkim odnosno unutarjezičnim zakonitostima, kao standard i kao književni jezik sociolingvističkim odnosno uz unutarjezične i izvanjezičnim zakonitostima, te kao jezik hrvatske književnosti podliježe književno-jezičnim zakonitostima.

„Za standardni smo jezik rekli da je polifunkcionalan, da na jedan način funkcionira u znanosti, na drugi u administraciji, na treći u novinarstvu, na četvrti u umjetničkoj književnosti (beletristici) i na peti u svakodnevnoj komunikaciji.“ (Silić, 2006, str. 98) U jednom će funkcionalnom stilu neka pojava biti smatrana greškom, dok se ta ista pojava u drugome može sasvim prihvatiti.

Iz toga proistječu četiri oblika funkcionalnih stilova hrvatskoga jezika: znanstveni funkcionalni stil, administrativno-poslovni funkcionalni stil, novinarsko-publicistički stil, književnoumjetnički (beletristički) funkcionalni stil i razgovorni funkcionalni stil.

6. 1. Znanstveni funkcionalni stil

Za razliku od književnoumjetničkoga kojega nazivamo individualnim i vrlo subjektivnim, znanstveni se stil ne odlikuje niti jednim od ovih opisa. Individualno je vrlo ograničen odnosno izrazito je objektivan. Kako Silić navodi (2006), u znanosti dominiraju zakoni logičkih načina djelovanja misli, a ti isti zakoni omogućavaju da se sadržaj i izrazi znanosti organiziraju strogo logički.

Znanstvenik prilikom stvaranja znanstvenoga djela mora uvažiti činjenicu da djelo odnosno njegov sadržaj prilagodi mogućnostima čitatelja tj. primatelja znanstvene poruke, dok sadržaj znanstvenog djela treba predočiti kao cjelinu, ali iz njega izdvojiti ono bitno. Prilikom prilagodbe znanstvenoga djela primatelju znanstvene poruke treba paziti da se subjektivnim sredstvima koristi samo ondje gdje su dopuštena i to u određenoj mjeri, primjerice kada želi popularizirati sadržaj znanstvene poruke.

„Ako mu sadržaj nije vrijeme, za znanstveno je mišljenje vrijeme nebitno, pa onda i način na koji se to vrijeme (jezičnim sredstvima) izriče. U znanstvenome mišljenju arbitriraju kriteriji kategorije prostora, a ne kriteriji kategorije vremena“, tvrdi Josip Silić (Silić, 2006, str. 46). Budući da je tako, sasvim je svejedno kojim će se vremenskim glagolskim oblikom autor koristiti, bilo da je riječ o sadašnjosti, prošlosti ili budućnosti. No, unatoč tome, trudit će se izreći vrijeme onim glagolskim oblikom kojega smatra najneutralnijim, a to bi u ovome slučaju bio prezent nesvršenih glagola. Pri tom prezent neće nužno označavati samo prezent odnosno sadašnje vrijeme, već će se njime izricati i prošlost, ali i budućnost. Silić (2006) navodi da je tada riječ o sjevremenosti, odnosno bezvremenosti.

Budući da se znanstveni stil smatra stilom objektivne (nepristrane) komunikacije, bit će mu stran svaki glagolski oblik kojime izražavamo subjektivan stav u kojemu god smislu.

„Jezik znanstvenoga stila mora biti strogo u skladu sa sadržajem znanstvenoga stila. Pa kako je znanstveni sadržaj ipak u kompetenciji onoga tko taj sadržaj stvara, dakle u kompetenciji znanstvenika, jezik se njegov ne smije mijenjati bez znanja onoga tko ga stvara, dakle bez znanstvenika.“ (Silić, 2006, str. 64) Stoga lektor koji će tekst lektorirati mora vrlo usko surađivati sa znanstvenikom odnosno onime kojemu jezik znanstvenoga stila pripada.

6. 2. Administrativno-poslovni funkcionalni stil

Administrativno-poslovni stil ima znatnu premoć nad ostalim funkcionalnim stilovima. Hrvatski se standardni jezik (iako to nije ispravno) često poistovjećuje s ovim funkcionalnim stilom jer su one veće promjene, razvijene u povijesti najnovijega razdoblja, nastale upravo u ovome stilu.

Prema mišljenju Silića (2006), funkcionalne stilove možemo razdijeliti na nominalne i verbalne. Nominalni će se stilovi odnositi na predmet (imenicu), a verbalni na radnju (glagol). Kod prvih će težište biti na deskripciji odnosno opisu, a kod drugih na naraciji odnosno pripovijedanju. Prema tome ćemo i administrativno-poslovni funkcionalni stil nazvati nominalnim. U njemu je gotovo sve podređeno imeničkom tj. imenskom načinu izražavanja.

„Njegove su druge opće značajke: jednostavnost, jasnoća, točnost, potpunost, ujednačenost, eksplicitnost, ekonomičnost, analitičnost, konkretnost, objektivnost, kratkoća (lakonizam), određenost (determinizam), terminološkičnost, neemocionalnost, imperativnost, klišeiziranost i jezični parazitizam.“

(Silić, 2006, str. 66)

6. 3. Novinarsko-publicistički funkcionalni stil

Novinarsko-publicistički funkcionalni stil možemo još nazvati i žurnalističkim, a smatra se najsloženijim funkcionalnim stilom hrvatskoga standardnog jezika. Silić (2006) smatra da kada govorimo o novinarstvu podrazumijevamo pisanje i izdavanje periodičnih novina, dok je u publicistici riječ o tiskanom materijalu suvremenog kulturnog, književnog i društveno političkog života u, kako dnevnim, tako i periodičnim listovima. Iako je mišljenje mnogih da se

novinarstvo odnosi ponajviše na pisanu riječ odnosno informaciju, u njega ubrajamo i područja slušanih te gledanih suvremenih informacija.

Sedam je funkcija novinarskih medija prema Silićevu (2006) mišljenju, a one su: informativna funkcija, propagandna, popularizatorska, prosvjetiteljska, agitativna, pedagoška i zabavna funkcija. Njihova je zadaća slati obavijesti o suvremenim zbivanjima, širiti učenje o društvu, kulturi, politici i vjeri, prosvjećivati i poučavati, odgajati ali i zabavljati.

U informativne, popularizatorske, prosvjetiteljske i pedagoške žanrove ubrajamo vijest, komentar, kroniku, recenziju, anketu, intervju i reportažu, dok u propagandne, agitativne i zabavne žanrove ubrajamo esej, humoresku, feljton, parodiju, kratku priču, kozeriju, lakrdiju itd.

6. 4. Razgovorni funkcionalni stil

Silić (2006) najradije ovaj stil opisuje prema Enciklopedijskom rječniku lingvističkih naziva autora Rikarda Simeona. Smatra ga neusiljenim, prirodnim i familijarnim stilom korištenim u običnom govoru, a koristimo ga svakodnevno se sporazumijevajući. Razgovorni stil odlikuju leksička, fonološka, sintaktička i morfološka „štedljivost“, a osim njih odlikuje se i specifičnim načinom komuniciranja te uporabom izvanjezičnih sredstava (gesta i mimike) koje služe kao nadomjestak jezičnim sredstvima.

Osim što je u razgovornome stilu naglasak na konkretnosti sadržaja, također je važno spomenuti i nadmoć jednostavnih rečenica nad složenima. Također, izrazi kojima se u razgovornome stilu koristimo često budu odlikovani pleonazmima, pa će nerijetko biti rečeno *circa oko, no međutim* i sl. Osim do sada navedenog, pogrdan, omalovažavajuć i nepristojan način izražavanja također će se ponekad isticati u razgovornome stilu, primjerice *kravetina, seljo, mlakonja* i sl., no to ne znači da se nećemo koristiti i izrazima od milja poput *bakica, lutkica, momčić, papica* itd.

6. 5. Književnoumjetnički funkcionalni stil

Književnoumjetnički se stil smatra najosobnijim funkcionalnim stilom standardnoga hrvatskog jezika, odnosno osoba koja se njime pri pisanju koristi ima vrlo veliku slobodu stvaranja. Kao što je već rečeno, suprotan je od svega što ima veze sa znanstvenim stilom.

Pravila jezika kao standarda koja vrijede za sve ostale stilove, kod književnoumjetničkoga stila nisu toliko bitna. Primjerice, znanstveni stil nikako ne odlikuje uporaba barbarizama ili arhaizama, šatrovačkog govora i sl., dok ćemo iste u književnoumjetničkom stilu moći pronaći. Nadalje, dijalektalni govor također je pojava koja književnoumjetnički stil može krasiti, dok se u drugima rijetko ili uopće ne pronalazi.

7. Književno-umjetnički tekst kao jezičnometodički predložak u nastavi jezika (niječnice ne i ni)

Polazište izučavanja nastavne jedinice u učenju jezika bit će već ranije spomenuta struktura nastavne jedinice u učenju jezika prikazana u knjizi *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*. Za početak će struktura biti prikazana u obliku tablice, a naknadno će, budući da je u ovome radu naglasak na jezičnometodičkim predlošcima, biti podrobnije pojašnjene sljedeće etape: priprema/motivacijski uvod, rad na jezičnometodičkom predlošku, upoznavanje jezične pojave u kontekstu, te pravopisna sekvenca za globalno pamćenje.

	Priprema/motivacijski uvod	Rad na jezičnometodičkom predlošku	Najava sadržaja nastavne jedinice	Upoznavanje jezične pojave u kontekstu	Vježbanje	Ponavljanje i utvrđivanje	Vrjednovanje učenikovih postignuća	Pravopisna sekvenca za globalno pamćenje
ŠTO?	Metodički pristup							
KAKO?	Slijed poučavanja							
ZAŠTO?	Znanstvena utemeljenost							

Jezičnometodički predložak koji će poslužiti kao predložak za usvajanje pisanja niječnica ne i ni jest ulomak Dubravka Horvatića s naslovom „Kako žive žirafe“.

Određenje pojma prema Bežen, Budinski, Kolar Billege (2012):

„Riječca NI najčešće se piše zajedno s riječju, primjer: *nikada, nisam, nitko*. U niječnim rečenicama piše se kao veznik *i* u jesnima, primjer: *Nije više imao ni volje ni snage*. U neodređenim zamjenicama sastavlja se od zamjenice ako se rabi s prijedlogom, primjerice: *Ne jamčim ni za koga*. (Nije dobro: *Ne jamčim za nikoga*.) Riječca NE, u pravilu, piše se odvojeno od glagola (primjer: *ne znam, ne volim*). Iznimno se piše sastavljeno s glagolom (nemam, nemoj, nedostajati).“

(Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012, str. 116)

Obrazovno-funkcionalne zadaće ovoga sata jesu naučiti pravilno pisati niječnice (riječce ne i ni) u niječnim izjavnim rečenicama, razlikovati jesne i niječne rečenice, uočiti pravila pisanja niječnica te koristiti se niječnicama, kako u usmenom, tako i u pismenom izražavanju.

Prije bilo kakvog usvajanja novog pojma odnosno nastavnog sadržaja, u ovome slučaju pisanja niječnica ne i ni, učenike je potrebno pripremiti za nastavni sat odnosno temu kojom će se taj sat baviti. Kada govorimo o metodičkom pristupu odnosno što će se u pripremnom dijelu sata raditi, s jesnim i niječnim rečenicama

učenici su već upoznati, samo ih sada, ponajprije u etapi motivacije, treba osvijestiti. Do sad su već upoznati s pojmom rečenice, odnosno u širem smislu, rečenice po priopćajnoj svrsi (izjavna, upitna i usklična, te jesna i niječna), a pisanje niječnica samo će biti korak dalje. Razgovorom, učenici će na temelju primjera primijeniti dosadašnja jezična znanja o jesnim i niječnim rečenicama, kao i o strukturi rečenice. Kako, odnosno na koji način će učenici u pripremnom dijelu sata primjenjivati njihova dosadašnja jezična iskustva tj. znanja? Prije, odnosno iznad, samoga metodičkog predloška nalaze se zadatci koji sadrže niječne rečenice poput: *Ne smije se ljuljati na stolcu. Po razredu se ne trči.* itd. Zadatak je učenika te rečenice preoblikovati u jesne. Na ovaj način, odnosno jezičnom komunikacijom, učenici će zamijetiti jesne i niječne rečenice, ne samo slušno već i vizualno. Nisu niti svjesni da se svakodnevno koriste niječnim rečenicama, ali će ih učitelj ovoga puta, nakon što ih osvijeste, poučiti pravopisnim zakonitostima odnosno kada riječce ne i ni odvajamo od riječi prilikom pisanja, a kada ne.

Nakon pripremnoga dijela sata slijedi rad na jezičnometodičkom predlošku. Kao što smo već naglasili, važno je da je metodički predložak kojega koristimo zasićen pojavom koju taj sat poučavamo. Prije sadržajne analize tekst ćemo pročitati (u nižim razredima nastavnik odnosno učitelj, a u višima to mogu činiti, tj. bilo bi poželjno da to čine učenici). Ovdje sada dolaze do izražaja učenikove sposobnosti čitanja, ali i slušanja.

Kako žive žirafe

Dugo me je vremena zanimalo kako žive žirafe. Ne one u Zoološkom vrtu, nego one slobodne žirafe koje žive tamo u Africi. Pitala sam o tome tatu, ali on mi nije rekao baš ništa što ja već ne bih znala. Rekao je da se hrane lišćem i da su stalno na oprezu jer se boje da ih ne zaskoči lav.

– Ali kako žive? – opet sam zapitala.

– Hm, kako žive... pa ne idu valjda u ured ili kino! – rekao je tata i nastavio čitati novine.

Onda sam zapitala Nonu:

– Nono, kako žive žirafe?

– Ja nisam Nono nego Zoran – rekao je on i zatim dodao:

– *Ne znam kako žive žirafe.*

Ali mene je i dalje zanimalo kako žive žirafe: kako se igraju male žirafice i što rade stare žirafe i o čemu razgovaraju male žirafa, a o čemu stare.

Dubravko Horvatić, ulomak

Nakon teksta se nalaze pitanja kojima ćemo se koristiti u analizi sadržaja, a njima ćemo potaknuti ponajviše jezične djelatnosti slušanja i govorenja. Slijedi interpretacija teksta. Učenici uočavaju i tumače jezične sadržaje, iskazuju vlastite dojmove te tumače ostale značajke teksta. Pitanja kojima ćemo aktivirati učenike u jezičnim djelatnostima jesu:

- „Što je zanimalo djevojčicu iz priče?
- Kome je sve postavila svoje pitanje?
- Jesu li odrasli ozbiljno shvatili njezino pitanje?
- Tko tebi pomaže odgovoriti na ono što te zanima?
- S kime možeš ozbiljno razgovarati o svemu?
- Postavljaš li pitanja prijatelju u skupini, paru ili učitelju?
- Tko te najpozornije sluša dok govoriš?“

(Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012, str. 118)

Učenici radom na jezičnometodičkom predlošku ovladavaju jezikom. „Slušanjem teksta učenici primaju sadržaj poruke, a jezično-govornom produkcijom potvrđuju razumijevanje slušanog teksta. Aktivno se koriste značenjskom, leksičkom i sintaktičkom razinom jezičnog izražavanja.“ (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012, str. 118)

Nakon etape rada na jezičnometodičkom predlošku učenicima ćemo najaviti sadržaj nastavne jedinice, odnosno u ovome slučaju usvajanje pisanja niječnica ne i ni.

Kada smo najavili sadržaj nastavne jedinice slijedi upoznavanje jezične pojave u kontekstu. Učenici će funkciju jesnih i niječnih rečenica najlakše uočiti ako ih suočimo s nekom komunikacijskom situacijom u kojoj se njima trebaju koristiti. Važno je da učenici niječnice ne i ni nauče izdvojiti kao elemente niječnih rečenica, odnosno da uoče da ih jesne rečenice ne sadrže. Samim time ih i usmjeravamo da uoče načine pisanja niječnica. Sada će biti red na učenicima da sami osmisle rečenice u kojima će se niječnicama koristiti, a učitelj će biti taj koji će ih voditi odnosno dovesti do novih komunikacijskih situacija. Učenje jezika najtemeljitije će biti izvedeno ako se jezična pojava koju promatramo uklopi u određeni kontekst. Nakon teksta se nalaze rečenice između kojih učenici moraju uočiti samo one koje se odnose na pročitani tekst. Nakon što to učine, zajedno s učiteljem uočiti će i zaključiti da su sve rečenice koje se odnose na pročitani tekst zapravo niječne rečenice. Zatim dolaze do zaključka kako pišemo niječnicu *ne*, odnosno zaključuju da ju pišemo odvojeno od riječi tj. glagola, te kako pišemo niječnicu *ni*, odnosno uviđaju da ju ne odvajamo od riječi. Kao primjer su navedeni izrazi *ne idu, ne zna, ne mogu, nije, nitko, nisam* itd., a iste učenici čitaju na glas odnosno izgovaraju ih tako da slušajući uvide kako niječnicu *ne* izgovaramo uz glagole kao jednu naglasnu cjelinu unatoč tome što ju pišemo odvojeno od glagola. Također, učenicima navodimo iznimku pisanja niječnice *ne* kada je riječ o pisanju *neću* odnosno *neću*. „Izmjenjivanjem jesnih i niječnih rečenica koje se nalaze u jezičnometodičkom predlošku, učenik uočava nova jezična obilježja. Osvješćuje se funkcionalna upotreba niječnica, a zakonitosti pisanja uče se na izdvojenim primjerima.“ (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012, str. 119)

Nakon upoznavanja jezične pojave u kontekstu slijede etape vježbanja, ponavljanja i utvrđivanja, te vrjednovanja učenikovih postignuća. Ove etape mogu, ali i ne moraju imati veze s korištenim metodičkim predloškom. Najčešće je riječ o posebno pisanim primjerima, a u nekim slučajevima čak može biti korišten i još jedan, kraći metodički predložak.

Pravopisna sekvenca za globalno pamćenje riječi posljednja je, i ujedno vrlo vrijedna, etapa nastavne jedinice u učenju jezika. Poželjno je učenicima naznačiti odnosno istaknuti jezičnu pojavu u tekstu kojime se bavimo. U razrednoj nastavi primjerenije je učenicima dati konkretne primjere nego im objašnjavati pravila i od njih očekivati da ista zapamte, stoga im je puno lakše globalno pamtititi ono što vide. Dovoljno je naglasiti kratkom uputom prije nego im ponudimo primjere na koje

trebaju obratiti pozornost. Primjerice: Pazi na pisanje niječnica ne i ni: neću/ne ću, ne znam, nemam, nitko, nigdje. Pravopisna je sekvenca vrlo vrijedna kod uočavanja pisanja kao posebne jezične djelatnosti naspram govorenja, odnosno kod uočavanja primjera u kojima ćemo izgovorom naslutiti da se pojedini izraz piše sastavljeno, no zapravo ga je ispravno pisati rastavljeno (izgovaramo *neznam*, ali pišemo *ne znam*).

Iako polazno pitanje rada jest je li svaki književnoumjetnički tekst zaista pogodan jezičnometodički predložak, ovdje možemo zaključiti da ovaj jest. Ako već nije u potpunosti zasićen pojavom koja se promatra tj. uči (u ovome slučaju niječnicama ne i ni), zasićen je jesnim rečenicama od kojih smo kasnije, uz pomoć zadataka nakon teksta, sami stvorili niječne rečenice. Također, unatoč tome što je ulomak, ima svoju „glavu“ i „rep“ pa također možemo zaključiti da je cjelovit. Svojom temom i načinom pisanja svakako je primjeren dobi učenika razredne nastave, a nikako nije predug niti prekratak.

8. 1. primjer: Posebno strukturiran jezičnometodički predložak kao jezičnometodički predložak u nastavi jezika (skupovi ije/je/e/i)

Jezičnometodički predložak koji će poslužiti kao predložak za usvajanje pisanja skupova ije/je/e/i jest posebno strukturiran jezičnometodički predložak pod naslovom „Zalutala krijesnica“.

Određenje pojma prema Babić, Finka, Moguš (2003):

„U hrvatskome književnome jeziku postoji dvoglasnik *je* koji se nekad pisao *ie*, a posljednjih se stotinu godina piše *ije*, izuzevši djelomičan prekid za NDH. Pravilo je za pisanje toga dvoglasnika u načelu jednostavno: gdje se izgovara dvoglasnik, tu se piše *ije*. On je uvijek dug: *bijel* i veoma se lako razlikuje od kratkoga glasovnog skupa *je*, koji se piše *je: bjelina*.“

(Babić, Finka, Moguš, 2003, str. 36)

Naravno, postoje iznimke i pravila kojima ih lakše razaznajemo, međutim, budući da smo još uvijek na onome primjerenom učeniku razredne nastave, ovoga ćemo puta iznimke tj. pravila izostaviti.

Obrazovno-funkcionalne zadaće ovoga sata jesu: razvijati sposobnost prepoznavanja i razlikovanja glasovnih skupova ije/je, usvajanje pravilnog izgovaranja i pisanja tih skupova, njegovati vještinu pisanja i govornog izražavanja te vježbati slušno prepoznavanje skupova ije/je.

Prije nego učenicima predstavimo jezičnu pojavu koju će taj sat usvajati, u pripremnom ćemo ih dijelu sata motivirati za daljnji rad. Unaprijed ćemo ih suočiti s pojmovima zasićenim pojavom skupova ije/je/e/i, a oni će im biti temelj za usvajanje novog pravopisnog sadržaja. Uz pomoć križaljke, učenici uočavaju ilustracije pojmova poput *mjesec*, *zdjela*, *gnijezdo*, *dječak*, *snijeg* itd. te na pripadajuća mjesta u križaljci upisuju značenje ilustracija. Križaljka je dobar način da učenike, čak i prije nego su upoznati s nadolazećim pravopisnim sadržajem, primoramo točno upisati tražene pojmove, budući da se traži točan broj slova. Kada učenici ispune svoje križaljke, učitelj im prikazuje rješenja (na koji god način, ali tako da bude zorno), s time da skupove ije/je/e/i istakne, bilo podebljanjem ili drugom bojom. Ovakvim se pripremnim dijelom sata učenike potiče, ne samo na uočavanje onoga čime će se taj sat baviti, već i na uočavanje bitnoga, zamjećivanje razlike između skupova ije ili je.

Kao što je ranije rečeno, nakon etape pripremnoga dijela sata nailazimo na etapu rada na jezičnometodičkome predlošku, no prije samoga rada na njemu, odnosno analize teksta i uočavanja jezičnih pojava, učenici će tekst izražajno pročitati.

Zalutala krijesnica

*Naša je garaža velika, u njoj svakakva su čuda, a jednu večer vidio sam i **krijesnicu** kako **lijevo**-desno vrluda. Pomislih: „Zalutala je jadna, a ako je dugo ovdje možda je i gladna.“ U kuću sam tada na brzinu uletio, pa u **zdjelu** stavio prvo čega sam se u tom trenu **sjetio**. Malo graška, komad kruha i neku bananu što je stajala u medu. „Od kuda da ja znam što **krijesnice** jedu?“ No u silnoj sam strci zaboravio **mlijeko ponijeti**, ali nije se **uvrijedila**, rekla mi je: „Ionako sam na **dijeti**.“*

*Pričali smo satima o njenim putovanjima. O **rijekama**, **cvijeću**, **pijesku** uz more i kako je mnoge na **stijenama** dočekala zore. Pričala mi je o **osmjesima djece** koju je putem srela, a ja nisam niti **primijetio** da je prošla noć **cijela**. Ujutro kada je svanulo*

ispratio sam ju van, rekla mi je da je noću budna, a spava dok je dan. Nestala je iza brijega, poput strijele izjurila. Zahvalila se na svemu i iz garaže požurila.

Posebno pisan jezičnometodički predložak (Vanja Marčeta)

Tekst je posebno napisan u svrhu usvajanja jezičnoga sadržaja. Učenici će na ovome jezičnometodičkom predlošku uočiti, a potom i spoznati jezičnu pojavu koja im je za taj sat relevantna. Obilježja koja opisuju ovaj tekst jesu, ponajprije njegova zasićenost pojavom koja se uči, cjelovitost, jednostavnost i primjerenost sadržaja. Nakon čitanja teksta predviđena su pitanja za interpretaciju istoga. Tijekom nastavne etape rada na jezičnometodičkom predlošku učenici su uključeni u tri vrlo bitne jezične djelatnosti, a riječ je o govorenju, slušanju i čitanju. Pitanja kojima ćemo potaknuti učenike na razmišljanje o tekstu jesu:

- *Što je jednu večer dječak vidio u garaži?*
- *Što je dječak zaboravio ponijeti krijesnici?*
- *Gdje je krijesnica dočekala zore?*
- *Poput čega je krijesnica izjurila iz garaže?*
- *Jesi li kada vidio krijesnicu? Gdje?*
- *Razmisli pa usmeno odgovori: zašto se po tvom mišljenju priča zove Zalutala krijesnica?*

Na jezičnometodičkim predlošcima koje učenici imaju ispred sebe, odnosno kojima se koriste tijekom sata, istaknute su riječi važne za njihovo uočavanje, odnosno riječi koje sadrže skupove ije/je/e/i. Vođenom komunikacijom učenici uočavaju razlike, odnosno uočavaju činjenicu da su neke riječi pisane skupom *ije*, a neke skupom *je*. Svrha pisanja posebnoga teksta, odnosno ovoga jezičnometodičkog predloška, jest uspješan i zoran prikaz jezičnih pojava u kontekstu.

Po završetku rada na jezičnometodičkom predlošku učenicima najavljujemo sadržaj nastavne jedinice, u ovome slučaju konkretno: rad sa skupovima ije/je/e/i. Za početak metodom razgovora, a na temelju prethodnog teksta, učenici uviđaju razliku u izgovoru kod skupa ije/je, te zaključujemo da riječi sa skupom *ije* izgovaramo duže nego one koje sadrže skup *je*.

Etapa upoznavanja jezične pojave u kontekstu slijedi nakon najave sadržaja nastavne jedinice. U ovoj etapi učenici uočavaju jezičnu pojavu. Isticanjem razlikovnih elemenata pojašnjava se razlika, kako u izgovoru, tako i u pisanju riječi sa skupovima ije/je/e/i. U ovoj je nastavnoj etapi učenik izložen jezičnoj pojavi koju usvaja. Učitelj će učenicima unaprijed pripremiti nastavni listić s tablicom u sljedećem obliku (s onoliko redaka koliko je pojmova u tekstu):

IJE	JE

U tablicu će učenici ispisati sve tražene riječi iz teksta „Zalutala krijesnica“ na pripadajuća im mjesta, a po završetku zadatka točnost riješenosti provjerit će s učiteljem. Učenici još jednom čitaju riječi, naglašavajući je li kratko *je* ili dugo *ije*. Učenicima se još uvijek na ovoj razini ne pojašnjavaju pravila pisanja skupova ije/je/e/i ili njihove iznimke, budući da bi to bilo neprimjereno za njihovu dob, ali je bitno da se istaknu učestaliji primjeri koje će oni globalno pamtit.

Kao što je i ranije rečeno, nakon etape upoznavanja jezične pojave u kontekstu slijede etape vježbanja, ponavljanja i utvrđivanja, te vrjednovanja učenikovih postignuća, koje mogu ali nije nužno da jesu u svezi s korištenim jezičnometodičkim predloškom.

Posljednja je etapa pravopisna sekvenca za globalno pamćenje riječi. Upravo zbog ove etape su u tekstu već unaprijed bile podebljanjem naznačene riječi koje bi učenici trebali globalno upamtiti. Njihovim će ih isticanjem u tekstu učenici vizualno lakše percipirati, a samim time i upamtiti. „Pravopisna sekvenca za globalno pamćenje služi učenicima kako bi uočili da je pisanje posebna vrsta jezične djelatnosti koja se razlikuje od govorne komunikacije. Pisani jezik traži dovršenu grafičku poruku usklađenu s pravopisnom normom.“ (Bežen, Budinski, Kolar Billege, 2012, str. 119)

8. 2. primjer: Posebno strukturiran jezičnometodički predložak kao jezičnometodički predložak u nastavi jezika (veliko početno slovo)

Jezičnometodički predložak koji će poslužiti kao predložak za usvajanje pisanja velikoga početnog slova jest posebno strukturiran jezičnometodički predložak pod naslovom „Mnogo nas je, posvuda smo“.

Određenje pojma prema Babić, Finka, Moguš (2003):

„Vlastita se imena pišu velikim početnim slovom. To pravilo vrijedi za jednočlana i višečlana vlastita imena.

Vlastita su imena i pišu se velikim početnim slovom osobna imena, prezimena i nadimci.

Velikim početnim slovom pišu se imena ulica, trgova i gradskih naselja.

Malim se početnim slovom pišu i opće imenice koje uz osobno ime znače zanimanje, položaj, titulu i sl.“

(Babić, Finka, Moguš, 2003, str. 7,8,9,14)

Obrazovno-funkcionalne zadaće ovoga sata jesu: „naučiti pisati veliko početno slovo u imenima s kojima učenik dolazi u doticaj (jednočlana i višečlana), imenima ulica i trgova te naseljenih mjesta“ (MZOS, 2006, str. 28), razvijati sposobnost logičkog mišljenja, zaključivanja i pamćenja kao i usredotočenost na određenu aktivnost, razvijati sposobnost govornog i pismenog izražavanja, razvijati sposobnost praktične primjene stečenog znanja.

U pripremnom dijelu sata potaknut ćemo učenike za daljnji rad njihovim uvođenjem u jezične djelatnosti govorenja, čitanja, pisanja, ali i slušanja. Učenici će iz posude izvlačiti kartice, a na karticama će biti napisana sva njihova imena. Čije ime bude izvučeno, taj će učenik doći pred ploči. Njegov će zadatak biti da napiše svoje ime i prezime, sljedeći će učenik napisati ulicu u kojoj živi, a sljedeći će napisati naselje. Postupak ćemo ponoviti još dva puta. Nakon ispisanih vlastitih imena, te imena naselja i ulica, učenici će zajedno s učiteljem provjeriti njihovu pravopisnu točnost. Ovakva je vrsta motivacije za učenike jednim dijelom i osobna, jer su korišteni stvarni odnosno njihovi osobni podatci, pa će na taj način i motiviranost biti na jednoj višoj razini nego kada bismo se služili nekim slučajno odabranim nazivima. Moguće pravopisne pogriješke u pisanom izrazu učenika po ploči bit će temelj za daljnji tijek odnosno glavni dio sata.

Nakon motivacijskog uvoda dolazimo do etape rada na jezičnometodičkome predlošku. Tekst, odnosno pjesma „Mnogo nas je, posvuda smo“ uradak je učitelja, a

u ovoj je nastavnoj jedinici izabrana da bude jezičnometodički predložak upravo zbog toga što je zasićena pravopisnim sadržajem predviđenim da se usvoji na ovome nastavnom satu. Osim vlastitih imena, u tekstu se spominju i imena ulica, trgova te gradskih naselja. Ovu ćemo etapu započeti izražajnim čitanjem pjesme.

Mnogo nas je, posvuda smo

*Velika je obitelj moja,
Ponekad joj ne znam broja.*

*Mi smo tu u Bjelovaru,
Mama, tata, brat i ja.
Strina Marta je u Daruvaru
Tamo živi sa sina dva.*

*Ujak Ante kuću ima
U Ogulinu međ' brdima,
A teta Lana u Splitu živi,
Stan joj smješten na Prokurativi.
Trg Republike ime mu je drugo,
Od starosti zadrhti kada puhne jugo.*

*Pa kad ljeti teti putujemo
Na Trgu braće Radić zastanemo.
Tada svima šaljem razglednice,
Premda teško pamtim ulice.*

*Ulica kralja Tomislava,
Vukovarska ulica,
Ulica Miroslava Krleže..
Mogao bih ovako dovijeka,
Već mi riječi svuda bježe.*

*Onda najčešće na kraju
Mami i tati razglednice dam,
Oni to ipak bolje znaju,
Kad porastem pisat ću ih sam.*

Posebno pisan jezičnometodički predložak (Vanja Marčeta)

Nakon izražajnog čitanja pjesme, učenike ćemo potaknuti na razmišljanje pitanjima:

- *Gdje stanuje strina Marta, a gdje teta Lana?*
- *Kako glasi drugo ime Prokurative?*
- *Zašto dječak roditeljima daje da pišu razglednice?*
- *Jesi li ti kada pisao/pisala nekome razglednicu?*

Ovaj jezičnometodički predložak učenicima služi za usvajanje pravopisne pojave u određenome kontekstu, a prilikom rada na njemu, osim što uočavaju, i uče pravopisna pravila.

Nakon najave sadržaja nastavne jedinice, u etapi upoznavanja jezične pojave u kontekstu, učenici će s učiteljem porazgovarati o napisanome, ali i o navedenim ulicama i naseljima sadržanim u tekstu:

- *Kakvim su početnim slovima napisana naselja odnosno trгови i ulice?*
- *Zamjećujete li pravilo pisanja naselja, ulica i trgova?*

Učenici će uočiti na koji način pišemo vlastita imena odnosno imena naselja, ulica i trgova. Uočiti će da se sva vlastita imena pišu velikim slovom, kao i imena naselja odnosno ulica. Međutim, učitelj će im naglasiti kada odnosno u kojim situacijama će riječ „ulica“ ili „trg“ pisati malim, a kada velikim početnim slovom. Također će im ukazati na pisanje prijedloga i veznika u nazivima.

Nakon što su učenici usmeno zaključili na koji ćemo način pisati pojedini naziv, učitelj će im podijeliti još jedan nastavni listić s istim tekstom, ali ovoga je puta tekst pisan formalnim uspravnim slovima. U tekstu tj. pjesmi učenici će podcrtati sve nazive ulica, mjesta te vlastitih imena, a nakon toga će ih ispravno ispisati u vlastite pisanke. Provjeravamo pravopisnu ispravnost odgovorenih pitanja,

te na ploču zapisujemo točne odgovore. Uz primjere iz teksta, učitelj im nudi i preostale primjere (tekst ne bi smio prezasićen pojavom koja se usvaja kako se ne bi narušila logika samog teksta).

Ova pravopisna pravila učenici usvajaju ne bi li ih na kraju znali primjenjivati u pismenoj komunikaciji, budući da u izgovoru nemaju svoju svrhu.

Etape vježbanja, ponavljanja i utvrđivanja, te vrjednovanja učenikovih postignuća uslijedit će nakon etape upoznavanja jezične pojave u kontekstu. Ovim će se etapama, odnosno pismenim vježbama koje te etape sadrže, učenici osposobljavati za pravilno pisanje velikog početnog slova u imenima naselja, ulica i trgova, ali i kod pisanja vlastitih imena.

Kako bi se ispoštovala pravopisna sekvenca za globalno pamćenje, na listićima s tekstem pjesme koje su učenici dobili, svi nazivi naselja, ulica i trgova bit će istaknuti drugom bojom ne bi li učenici lakše i brže uočili, a potom i upamtili, ispravno pisanje istih.

9. Zaključak

Polazna ideja ovoga rada bila je pitanje je li uvijek književnoumjetnički tekst pogodan jezičnometodički predložak. Književnoumjetnički tekstovi su svakako vrijedan izvor znanja, ali treba ih znati uklopiti odnosno iskoristiti u onim nastavnim situacijama i za usvajanje onih nastavnih sadržaja za koje su primjereni.

Najvažnije je da jezičnometodički predložak ima sve odlike koje bi jedan metodički predložak trebao imati. Treba tvoriti jednu smislenu cjelinu (da ima svoj kraj i početak) kako bi učenicima (ponajviše nižih razreda) bilo jasno o čemu tekst govori. Ukoliko nije zasićen pojavom koja se uči odnosno usvaja, tekst neće imati svrhu metodičkog predloška. Učenici trebaju moći na temelju više konkretnih primjera doći do apstraktnijeg pojma odnosno definicije. Imperativ je da tekst bude primjeren dobi učenika kako bi ga mogli razumjeti, jer sama njegova zasićenost pojavom, a nemogućnost učenika da shvate što čitaju, nema svoju svrhu. Podrazumijeva se da mora biti pravopisno, gramatički i stilski ispravno napisan, osim ako je predviđeno da učenici sami uoče pogreške unutar teksta. Naposljetku, ukoliko se jezičnometodičkim predloškom koristimo na satu Hrvatskoga jezika, ne smije biti predug kako učenicima ne bi postao zamoran, ali i kako bi ga sadržajno uspjeli raščlaniti.

Posebno pisani jezičnometodički predlošci „Zalutala krijesnica“ i „Mnogo nas je, posvuda smo“ ne udaljavaju se previše od književnoumjetničkoga stila, pa bi bilo pogrešno govoriti da su zbog samoga stila pisanja primjereniji nego neki književnoumjetnički tekst. No ono što ih pri korištenju u samoj nastavnoj jedinici razlikuje od književnoumjetničkog teksta jest upravo razlog zbog kojega su i pisani – potpuna zasićenost pojavom odnosno pojmom koji se treba usvojiti. Ovdje se ne misli nužno na poučavanje skupova ije/je/e/i ili poučavanje pravilnoga pisanja velikog i malog slova u vlastitim imenima te imenima naselja, ulica i trgova, jer će zasigurno vrlo često i književnoumjetnički tekst biti zasićen i zapravo vrlo prigodan i primjeren tekst za usvajanje novog nastavnog sadržaja. No, to ne znači da se nećemo susresti s nastavnom jedinicom u udžbeniku u kojoj nam ponuđeni tekst ne bude u potpunosti odgovarao pojavi koja se taj sat promatra. Zato je važno, ako se s takvim tekstom i susretnemo, da učitelj bude spreman učenicima ponuditi optimalan

odnosno najprimjereniji predložak kako bi učinkovitost usvajanja nastavnoga sadržaja bila što veća.

Učenike ne samo da ne smijemo, nego bi bilo u potpunosti pogrešno udaljiti ih od susretanja s književnoumjetničkim tekstovima, ali svakako treba znati prosuditi što je i u kojemu trenutku za njih odnosno za njihovo napredovanje najbolje.

10. Literatura

1. Bežen, A. (2008). *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Učiteljski fakultet, Profil
2. Bežen, A., Budinski, V., Kolar Billege, M. (2012). *Što, zašto, kako u poučavanju hrvatskoga jezika*. Zagreb: Učiteljski fakultet, Profil
3. *Nastavni plan i program za osnovnu školu* (2006) Ur. Vican, D., Milanović Litre, I., Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
4. Nemeth-Jajić, J. (2007). Stjepko Težak – autor (osnovno)školskih udžbenika. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 53(18), 97-109
5. Pranjković, I., Silić, J. (2007). *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga
6. Silić, J. (2006). *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput
7. Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga
8. Visinko, K. (2006). Jezik i stil osnovnoškolskih udžbenika hrvatskoga jezika i književnosti. *Metodika: časopis za teoriju i praksu metodika u predškolskom odgoju, školskoj i visokoškolskoj izobrazbi*, 7(2), 305-312

11. Prilozi

Riječca NE mijenja sve PISANJE NIJEČNICA

- Pročitaj rečenice. Podrčaj one koje najčešće čuješ tijekom dana. Po razredu se ne juri. Nije pristojno mijenjati. Ne brijolaj pod satom! Problemi se ne rješavaju šakama. Ne smije se ljuljati na stolicu. Ne smij se tudim pogriješkama!
- Kako nazivamo takve rečenice? Preoblikuj ih u jesne. Kakav bi bio život u razredu bez zabiranja?

Kako žive žirafe

Dugo me je vremena zanimalo kako žive žirafe. Ne one u Zooškolom vrtu, nego one slobodne žirafe koje žive tamo u Africi. Pitala sam o tome tatu, ali on mi nije rekao baš ništa što ja već ne bih znala. Rekao je da se hrane lišćem i da su stalno na oprezu jer se boje da ih ne zaskoči lav.

— Ali kako žive? — opet sam zapitala.

— Hm, kako žive... pa ne idu valjda u ured ili kino! — rekao je tata i nastavio čitati novine.

Onda sam zapitala Nunu:

— Nono, kako žive žirafe?

— Ja nisam Nono nego Zoran — rekao je on i zatim dodao:

— Ne znam kako žive žirafe.

Ali mene je i dalje zanimalo kako žive žirafe: kako se igraju male žirafice i što rade stare žirafe i o čemu razgovaraju male žirafe, a o čemu stare.

Dubravko Horvatić, ulomak

Lijepo je imati nekoga kome možeš povjeriti svoje probleme. Članovi obitelji, učiteljica/učitelj i prijatelji uvijek će te rado saslušati i pomoći.

- Zaokruži rečenice koje odgovaraju priči.

Tata je rekao mnogo toga novoga.
Žirafe idu u ured ili kino.
Dječak je Nono i ne zna kako žive žirafe.

Tata ne govori ništa novo.
Žirafe ne idu u ured ili kino.
Dječak nije Nono i ne zna kako žive žirafe.

Zaokružene su rečenice, niječnicu NE pišemo ostavljeno od druge riječi.

NIJE NITKO NIŠTA NIŠAM NIŠKODU NIŠKAKO
NEMA NEMOJ NE

• Niječnicu NI pišemo sastavljeno s drugom riječi.

• Ove riječi pišemo sastavljeno:

NE ČU SPAVATI NE ŽU SPAVATI

Svejedno je kako su napisali!

Važno je ono što kažu. Opet nema spavanja.

1. Preoblikuj jesne rečenice u niječne. Žirafe vole studijeti.

Žirafa ima kratak vrat.

2. Radite u paru i pomozite dječvojčici iz priče da sazna sve o žirafama. Jedan učenik neka smisli šaljiva pitanja, a drugi šaljive odgovore.

Slika 1

Metodički predložak: pisanje niječnice ne i ni

12. IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

IZJAVA

kojom potvrđujem da sam ja, Vanja Marčeta, diplomski rad naslova *Jezičnometodički predlošci u nastavi Hrvatskoga jezika* izradila samostalno pod mentorstvom dr. sc. Martine Kolar Billege i sumentorstvom doc. dr. sc. Vesne Budinski. U radu sam koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada.

Vanja Marčeta

U Zagrebu, srpanj 2018.